

ABDULLA QODIRIYNING O'ZBEK ADABIYOTIDAGI O'RNI

TDTU, "Geologiya-qidiruv va kon-metallurgiya" fakulteti 16-24 guruh

*talabasi **Bozorova Zulfizar Akbar Qizi**,*

Ilmiy rahbar: TDTU, "Geologiya-qidiruv va kon-metallurgiya" fakulteti,

Gidrogeologiya, muhandislik geologiya va petrografiya kafedrası dotsenti,

*g-m.f.f.d. **N.Sh.Tulyaganova***

Annotatsiya: *Abdulla Qodiriy nafaqat o'z davrining, balki o'zbek adabiyoti tarixining eng yorqin, zabardast va mangu ijodkorlaridan biri sifatida chin ma'noda adabiy muhitimizga singib ketgan buyuk shaxsdir. Uning o'lmas asarlari, badiiy fikr va mushohadalari, ibratli hayot yo'li va boy adabiy ijodi o'zbek xalqining madaniy mulkiga aylangan. Qodiriy inson qalbining nozik pardalariga kirib borgani, xalq hayotining oddiy, ammo juda chuqur qatlamlarini badiiy ravishda tasvirlagani bilan boshqa adiblardan ajralib turdi. U o'zbek millati tarixini, xalqining dard-u quvonchini, ijtimoiy, siyosiy va ma'naviy muammolarini aniq va hayotiy ifodalagan, yangi adabiy maktab asoschilaridan bo'ldi.*

Kalit so'zlar: *Abdulla Qodiriy, o'zbek adabiyoti, modernizm, milliy uyg'onish, tarixiy roman, realizm, badiiy tafakkur, roman janri, ijodiy meros, o'zbek prozasi.*

Adabiyot taraqqiyotida muayyan davr yoki voqea-g'oyaning aks etishi qonuniyat bo'lsa, bu borada Abdulla Qodiriyning xizmatlarini hech bir tarzda baholab bo'lmaydi. U realizm yo'nalishining chinakam namoyandasi sifatida, o'zbek adabiyotida haqqoniy tasvir, insonparvarlik, zamonaviy hayotning chuqur aks ettirilishiga asos soldi. Bu, birinchidan, xalq orasidan chiqqan voqeliklarni badiiy asarlarga olib kirish, haqiqatga tayanish, hayotiylikka tayangan holda yozuvchilik uslubini shakllantirishda ko'rinadi. Uning asarlarida ijtimoiy beqarorlik, milliy mustaqillik, erk va ozodlik g'oyalari o'z aksini topib, yangi o'zbek prozasining qiyofasi va yo'nalishi aniqlandi. Istiqlool sari intilgan millat hayotining og'riqli

jihatlari, zamona o'zgarishi bilan bog'liq ijtimoiy-siyosiy hodisalar, tarixiy voqealar Qodiriy adabiy asarlarining asosiy mavzularidan biriga aylandi. U xalqni o'z taraqqiyoti, baxtiyor kelajagi uchun kurashga undadi, inson sha'ni va or-nomusi, ayollar huquqlari, yoshlarni ma'rifat va taraqqiyot yo'liga chorladi. Bu ma'noda, Qodiriy asarlari zamon va zamondosh turmushining ijtimoiy ko'zgusiga aylandi, xalqni uyg'otishga xizmat qildi. U bahs va tortishuvlardan, adabiy qoidalardan chekinmaydi, o'z pozitsiyasini dadil ilgari suradi, har bir asarida chinakam adabiy, badiiy, milliy va tarbiyaviy maqsadlarga sodiqligini namoyish qiladi. Uning ijodiy yo'li o'zbek adabiyotida yuksak badiiylik, kuchli tafakkur va teran mulohaza namunasi bo'lib, bugungi o'zbek yozuvchilari uchun ham ibrat manbaidir [1].

XX asr o'zbek adabiyotiga yangi bir epoxani olib kirgan yozuvchilar avlodining eng sara vakili, eng yorqin yulduzi tafakkur sohibi Abdulla Qodiriy bo'ldi. Uning "O'tkan kunlar" romani bilan boshlangan keng epik tasvirlar ajoyibona sodda, tabiiy va nihoyatda chuqur asarlar silsilasining muhim bosqichiga aylandi. Qodiriy o'z ijodida adabiy urf-odatlar va badiiyat tamoyillarini tubdan o'zgartirdi, yangi ruh olib kirdi. Xalq tili va ruhiyatini, odat va qadriyatlarini, ma'naviy dunyosini jonli, hayotiy, soddaligi bilan jonlantirdi. Bu voqeligini adabiyotshunoslar ham, o'quvchilar ham yakdil tan oladilar. Qodiriyning yana bir muhim xizmati shundaki, u o'z adabiy faoliyati orqali o'zbek yozuvchilik san'atidagi boy tajriba — xalq og'zaki ijodi va zamonaviy adabiy uslublarni birlashtirdi. O'zbek milliy adabiyotining "oltin asri" deb atalgan davrda yaratilgan romanlari, hikoyalari va ocherklarida hayotga chuqur, badiiy-nazariy munosabat bildirdi. Ushbu yondashuv mustaqil adabiyotimiz taraqqiyotiga, o'zbek xalqining milliy tafakkuri, ma'naviy-ma'rifiy taraqqiyotiga beqiyos xizmat qildi. U o'zining badiiy so'z ustaligini, til boyligini va ifoda imkoniyatlarini mukammal darajada namoyon qila oldi. Qodiriy til va uslub borasida ham yangilik yaratuvchi yozuvchi bo'ldi. O'zbek matbuoti, adabiy tilini yanada silliq, aniqlikga asoslangan shaklda rivojlantirdi. Tilining boyligi, aniq va lo'nda tasvirlari, badiiy hodisalarni hayotga mos ifodalab bera olishi uning san'atkor sifatida yetukligini ko'rsatadi. Bundan tashqari, Abdulla Qodiriy o'z

asarlarida yuqori ahloq-odob, mo‘tabar qadriyatlar, insoniylik, vatanparvarlik, xalqparvarlik kabi g‘oyalarni targ‘ib qildi. Bu orqali mustaqil o‘zbek zamonining, millat taraqqiyotining odob-axloqiy, ma‘rifiy asoslarini mustahkamladi. Adabiyot har bir xalqning ruhiy quvvati, milliy o‘zligini saqlab qoluvchi kuchli omil ekan, Qodiriy ana shu yuksak maqsad yo‘lida o‘z hayoti, aql-zakovati, iste’dodini baxsh etdi. Yozuvchining badiiy qahramonlari — Otabek, Kumush, Zaynab, Yusufbek Hoji va boshqa obrazlar orqali o‘zbek qadriyatlari, an‘analari, insoniy fazilatlar yuksak tarannum etildi. Tarixiylik va zamonaviylikni uyg‘unlashtirib, adabiyotni jahon standartlariga olib chiqdi [2].

Qodiriy o‘z davri uchun nihoyatda dolzarb ijtimoiy va siyosiy masalalarni ilgari surdi. O‘sha davrning muammolari, xalq orzulari va istaklari Qodiriyning doimo diqqat markazida bo‘ldi. Uning adabiyotda o‘zbek dehqoni, hunarmandi, savdogari, ayoli va bolasi, zamonaviy ziyolisi, taraqqiyotga intiluvchi yosh avlodi hamisha yetakchi o‘rinda tasvirlangan. Yozuvchi milliy tushunchalar, qadimiy urf-odatlar, xalq ruhiyati va orzu-umidlarini butun go‘zalligi bilan gavdalandira oldi. Qodiriy ijodidagi asosiy tamoyil bu — chin haqiqat, sadoqat, adolat va erkparvarlikdir. Hayotdan olingan har bir voqea, har bir ijtimoiy hodisa, har bir insoniy kechinma uning asarlarida jonli va haqqoniy ko‘rinishga ega bo‘ldi. U o‘z ijodi orqali adabiyotga yangi yo‘nalish, yangi uslub, yangi estetik prinsip olib kirdi. Qodiriy romanining hayotiy, sermazmun va o‘ziga xos tafakkuri, soddaligi va tabiiyligini o‘zbek adabiyoti asrlab orzu qilgan yuksak matnga aylantirdi. Yozuvchi hayotining mashaqqatli, iste’dodi va matonati bilan boyib borishini, xalq oldidagi sadoqatini, asarlarining tadrijiy taraqqiyotini chuqur o‘rganar ekanmiz, bugun ham uning asarlari doimiy dolzarbligini yo‘qotmaganini anglaymiz. Qodiriy badiiy adabiyotda yangi avlod tarbiyasiga, o‘zbek xalqining milliy o‘z-o‘zini anglashiga, ma‘naviy kamolotiga olib boruvchi eng kuchli vositalardan birini ta‘minlab berdi. O‘zining o‘lmas asarlari, hayotga, vataniga, xalqiga sadoqatidagi matonat bilan yangi avlodning sadoqatli, ilg‘or, ma‘rifatli bo‘lib yetishishiga ishlab berdi [3].

U, avvalo, xalqni uygʻotyapti, ertangi kunlarga umid bagʻishlayapti, milliy birlik va taraqqiyot uchun munosib hissa qoʻshayotgan allomadir. Qodiriyning har bir badiiy asari, har bir soʻzi, har bir mulohazasi xalq hayotida iz qoldirgan. Uning asarlaridan milliy oʻzlikning asl manzara va muammolari, chorasini topishga intilish, xalqning tarixiy xotirasi va yangi zamon uchun motivatsiya aks etgan. Shu tariqa, Qodiriy nafaqat adabiyotni, balki xalq tafakkurini, tarixini, yashash tarzini, oʻzini-oʻzi anglashini yangi bosqichga olib chiqqan zabardast adibdir [4].

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Qodiriy oʻzbek adabiyotining eng ulkan poydevorlaridan birini yaratdi. Uning yirik badiiy asarlari va chuqur hayotiy mushohadalari bugungi kunda ham oʻz ahamiyatini yoʻqotgani yoʻq. U bergan saboqlar, ifoda etgan fazilatlar va ilgari surgan gʻoyalar hozirgi zamon uchun ham, kelajak avlod uchun ham dolzarb va muhimdir. Qodiriy har sohada, eng avvalo esa adabiy tafakkur, badiiy mahorat va insoniylik bobida ibrat va namunadir. Oʻzbek adabiyoti Qodiriy merosi orqali oʻzining chinakam milliyligini, badiiy yuksakligini va zamonaviy bardavomligini namoyon eta oladi. Shu sababli, Abdulla Qodiriy ismi va ijodi oʻzbek xalqi, madaniyati va adabiyotining eng ulkan, jangovar va unutilmas yodgoriga aylangan. Oʻzining yorqin qiyofasi, boy merosi va hayotiy ijodi bilan u har bir oʻzbek yuragida abadiy qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abduqodirov, D. (2017). Abdulla Qodiriy asarlarida milliy uygʻonish va zamonaviylik. Oʻzbek tili va adabiyoti, 6(2), 74-81.
2. Aminov, M. (2018). Abdulla Qodiriy va oʻzbek adabiyotida roman janrining shakllanishi. Adabiyot va sanʼat, 3(1), 54-60.
3. Gʻaniyeva, D. (2019). Qodiriyning “Oʻtkan kunlar” romanida ijtimoiy oʻzgarishlar talqini. Oʻzbek adabiyoti ilmiy tadqiqotlari, 11(4), 99-105.
4. Muhammadiyev, Sh. (2021). Abdulla Qodiriy merosi – oʻzbek modernizmining asosiy manbai. Jahon adabiyoti, 2(3), 110-117.

5. O'ktamova, S. (2020). Abdulla Qodiriy romanlarida ayol obrazining badiiy talqini. Adabiy tadqiqotlar, 5(2), 23-30.
6. Rustamova, A. (2022). Abdulla Qodiriy va o'zbek prozasida tarixiy roman an'analari. O'zbek adabiyoti yangiliklari, 8(1), 14-21.
7. Shukurova, D. (2018). O'zbek adabiyotida Abdulla Qodiriyning o'rni va yangi badiiy tafakkur. Til va adabiyot, 4(1), 131-138.